

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Με την έκδοση του παρόντος τόμου, που καλύπτει τα ζητήματα που αφορούν την ποινή, ολοκληρώνεται η έκδοση της Σύνοψης Ποινικού Δικαίου με ανάλυση και αναφορά σε όλες τις διατάξεις του Γενικού Μέρους (άρθρα 1 έως 133 Π.Κ.). Για την πληρότητα της ύλης κρίθηκε σκόπιμο να αφιερωθεί ειδικό κεφάλαιο και στα εγκλήματα που διαπράττονται από ανηλίκους, παρότι αυτά συνηθίζεται να είναι αντικείμενο ειδικής διαπραγμάτευσης, κυρίως όμως από εγκληματολογική σκοπιά.

Θερμές ευχαριστίες οφείλω στον κ. *Θωμά Σάμιο*, λέκτορα του ποινικού δικαίου στην Νομική Σχολή του Δ.Π.Θ., χωρίς τις καίριες παρεμβάσεις και υποδείξεις του οποίου δεν θα ήταν δυνατή η ολοκλήρωση του παρόντος, καθώς και στην συνεργάτιδά μου κ. *Θάλεια Παπασημακοπούλου* για την πολύτιμη στήριξη.

Αθήνα / Κομοτηνή, Μάιος 2012
Αριστοτέλης Ι. Χαραλαμπίδης

ΜΕΡΟΣ ΕΒΔΟΜΟ

Η ΠΟΙΝΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 20^ο

ΕΝΝΟΙΑ, ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΣΚΟΠΟΙ ΤΗΣ ΠΟΙΝΗΣ

ΒΑΣΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Γάφος*, Η θετική θεωρία της ποινικής ευθύνης και της ποινής και ο νέος Ποινικός Κώδικς, ΠοινΧρ Γ', 481, *Παπακυριακόπουλος*, Η εξατομίκευση του ποινικού δικαίου κατά τον νέον ποινικόν κώδικα, Τιμητ. Τόμος Κ. Τριανταφυλλόπουλου, 1959, 274, *Μπακατσούλας*, Αι περί εγκλήματος και ποινής θεωρία της νέας κοινωνικής αμύνης, ΠοινΧρ ΙΣΤ', 193, *Παπαδάτος*, Η έρευνα της προσωπικότητας του εγκληματίου εν τη παρ' ημίν νομοθεσία και πράξει, ΠοινΧρ ΙΣΤ', 257, *Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου*, Η έρευνα της προσωπικότητας του εγκληματίου, ΠοινΧρ ΙΖ', 129, *Γαρδίκας*, Η προληπτική εγγύηση στο σύγχρονο ποινικό δίκαιο, ΠοινΧρ ΙΘ', 513, 593, *Αρβανίτης*, Τινά περί ποινών και αντεγκληματικής πολιτικής, ΕλλΔικ 1969, 86, *Δασκαλάκης*, Η λειτουργία της ποινής υπό το φως των δεδομένων της εγκληματολογίας, 1973, *Παπαδάτος*, Γενικά αρχαί της συγχρόνου ορθολογικής και ανθρωπιστικής αντεγκληματικής πολιτικής, 1973/1977, *Hassemer*, Πρόληψη και ποινική νομοθεσία, ΠοινΧρ ΚΖ', 513, *Κουράκης*, Βάσεις και τάσεις της συγχρόνου αντεγκληματικής πολιτικής, ΠοινΧρ ΚΗ', 1, *Μανωλεδάκης*, Η σχετικότητα της ποινικής προστασίας, 1980, *Μανωλεδάκης*, Τροποποιήσεις, μεταρρύθμιση και ιδεολογικός αποχρωματισμός του Ειδικού Μέρους του Ποινικού Κώδικα, Δίκαιο και Πολιτική Ι/1982, 23, *Σπινέλλη Κ.*, Η γενική πρόληψη των εγκλημάτων, 1982, *Γιαννόπουλος Θ.*, Επιμέτρηση της ποινής και γενική πρόληψη, ΠοινΧρ ΛΔ', 769, *Κουράκης*, Ποινικό δίκαιο και Ουτοπία, Πρακτικά 6^{ου} Διεθνούς Ανθρωπιστικού Συμποσίου, 1986, 151, *Κουράκης*, Η «αποκλιμάκωση» της ποινικής καταστολής – Όροι και όρια, Μνήμη Ι, 1986, 153, *Κουράκης*, Η αποκλιμάκωση της ποινικής καταστολής, Τιμητ. Τόμος Χωραφά / Γάφου / Γαρδίκας, 1986, 153, *Πανούσης*, Ο ρόλος των ποινικών επιστημών στον κοινωνικό μετασχηματισμό, Μνήμη Ι, 1986, 209, *Λίβος*, Η σύγχρονη αντεγκληματική πολιτική μπροστά στο δίλημμα της δικαιοκρατίας και της αποτελεσματικότητας, ΠοινΧρ ΛΖ', 692, *Αλεξιάδης*, Κείμενα αντεγκληματικής πολιτικής, 1991, *Αλεξιάδης*, Βασικές κατευθύνσεις προς μια σύγχρονη σωφρονιστική μεταρρύθμιση, Δίκαιο και Πολιτική 1991, 13, *Πανούσης*, Το έγκλημα πέραν της εγκληματολογικής ανάλυσης και ερμηνείας, 1991, *Γιαννόπουλος Θ.*, Πληθωρισμός στην άσκηση ποινικών διώξεων και φθίνουσα δραστηριότητα της γενικής πρόληψης των εγκλημάτων, ΠοινΧρ ΜΒ', 911, *Παπαγεωργίου Κ.*, Ανταπόδοση, δίκαιη ανταμοιβή και δικαιοσύνη – Η αντιστροφή των απολύτων θεωριών περί ποινής, ΠοινΧρ ΜΒ', 481, *Kaiser*, Σκόπιμη ποινή και ανθρώπινα δικαιώματα, ΠοινΧρ ΛΒ', 833, *Κουράκης*, Η ουσιαστική έννοια του εγκλήματος ως έρεισμα για την διάκριση γνησίων και μη γνησίων ποινών, Υπερ. 1992, 269, *Δημητράτος*, Αντεγκληματική πολιτική και συμβολικό ποινικό δίκαιο, ΝοΒ 1993, 1045, *Καρεκλάς*, Η βραχυχρόνια περιοριστική της ελευθερίας ποινή – Μια προσέγγιση με βάση το

Μέρος 7ο: Η ποινή

γερμανικό δίκαιο, Υπερ. 1994, 267, *Γιαννόπουλος*, Αντεγκληματική πολιτική και επιμέτρηση της ποινής, ΠοινΧρ ΛΕ', 956, *Νικολαΐδης*, Οι «δυσανάλογες» ποινές στο αμερικανικό δίκαιο, ΠοινΧρ ΛΣΤ', 244, *Παπαθεοδώρου Θ.*, Σύγχρονες τάσεις της Ευρωπαϊκής ποινολογίας, Μνήμη ΙΙ, 1996, 981, *Ανδρουλάκης*, Το πρωτείο της ποινής, Υπερ. 1998, 1171, *Παπαθεοδώρου Θ.*, Η μορφολογία των ποινών στο γαλλικό ποινικό δίκαιο, Υπερ. 1998, 229, *Hassemer*, Ποινική δικαιοσύνη προσανατολισμένη στο θύμα, Αρμεν. 1999, 781, *Κιούπης*, Αναζητώντας το σκοπό της ποινής – Η θεωρία της θετικής γενικής πρόληψης, Υπερ. 1999, 1337, *Κοκκινάκη*, Η σχέση αξιολογικής θεμελίωσης και του σκοπού της ποινής κατά την εφαρμογή του ουσιαστικού ποινικού δικαίου στην πράξη, ΠοινΔικ, 1999, 150, *Μαγγανάς*, Αποτίμηση βαρύτητας ποινών, ΠοινΔικ 1999, 757, 229, *Μαραβέλιας*, Περί ποινής γλωσσολογικά, ΠοινΧρ Ν', 774, *Κιούπης*, Η επίδραση του Διαφωτισμού στο Ποινικό Δίκαιο, ΠοινΧρ ΝΑ', 577, *Γκιούλη*, Φιλοσοφία της ποινής, 2003, *Μπιτζιλέκης*, Η ηθική νομιμοποίηση του ποινικού δικαίου, ΠοινΧρ ΝΓ', 385, *Δημητράτος*, Ποινικό Δίκαιο και κράτος δικαίου στη σύγχρονη εποχή, ΠοινΔικ 2004, 598, *Κουράκης*, Εγκληματολογικοί Ορίζοντες, 2005, *Χαραλαμπίδης*, Περιπτώσεις παράλληλης ποινικής και πειθαρχικής δίωξης, ΠοινΛογ 2005, 1, *Δημητράτος*, Αρχή της αναλογικότητας, ΝοΒ 2007, 43, *Jakobs*, Δημόσια ποινή, σημασία και σκοπός (μτφ: *Κ. Βαθιώτη*), 2007, *Γιαννίδης*, Η νέα νομιμοποίηση του ποινικού δικαίου και το τέλος της κλασικής δογματικής, ΠοινΧρ ΝΖ', 769, *Ζαραφωνίτου / Κουράκης*, Ο φόβος του εγκλήματος στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία και οι τάσεις αυστηροποίησης της ποινικής καταστολής, ΠοινΛογ 2008, 1007, *Κουράκης*, Θεωρία της ποινής, 2008, *Κουράκης*, Ποινική καταστολή, 5^η έκδ. 2009, *Streng*, Από την απόλυτη στη σχετική θεωρία της ποινής – ή αντίστροφα; ΠοινΔικ 2011, 984

Ι. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΠΟΙΝΗΣ¹

1. Η ποινή ως κύρωση του νόμου

Η ποινή αποτελεί κακό, το οποίο διαγράφεται από το νόμο, προσδιορίζεται και επιβάλλεται από τον ποινικό δικαστή και συνίσταται στη μείωση της φυσικής, ηθικής και κοινωνικής υποστάσεως του ανθρώπου², ο οποίος διαπράττει το ποινικό αδίκημα³.

Η φύση της ποινής ως κακού αποτελεί την κύρια προϋπόθεση της λειτουργίας της ως κοινωνικού μέτρου⁴, καθόσον η αποδοτικότητά της από την άποψη της κοι-

1. Για τα εκτιθέμενα στο παρόν κεφάλαιο βλ. και *Γεωργιάκη*, Ποινικών δίκαιον, 1991 (επιμ. Α. Χαραλαμπίδης).

2. Ο *Καρανίκας*, Σωφρονιστική, τ. Α', 1948, ομιλεί για «υλική δεινοπάθεια και ηθική μείωση», τις οποίες επιφέρει η επιβολή ποινής.

3. Βλ. ήδη την κλασική διατύπωση του *Χωραφά* (ΠοινΔ, σελ. 83): «Ποινή είναι κακόν υπό νόμου τινός απειλούμενον και υπό του ποινικού δικαστού καταγιγνωσκόμενον κατά του δράστου ορισμένης αδικπραγίας ως εκδήλωσις ιδιαίτερας αποδοκιμασίας αυτού υπό της εννόμου τάξεως».

4. *Μαργαρίτης / Παρασκευόπουλος*, Ποινολογία, 7^η έκδ. 2005, σελ. 2. Ο *Δασκαλάκης* (Η λειτουργία της ποινής, 1973, σελ. 9) την χαρακτηρίζει ως «το μέσον διά του οποίου το ποινικόν

ωνικής σκοπιμότητας απορρέει, κατ' ανάγκην, από τη σύνθεση της ενστικτώδους αποστροφής του φυσιολογικού ανθρώπου από τους κινδύνους που τον απειλούν αφενός, με την λογική άποψη, σύμφωνα με την οποία η παράσταση του ειδικού κινδύνου που συνεπάγεται για τον εγκληματία η επιβολή της ποινής θα τον απομακρύνει από το χώρο των εγκληματικών παραβάσεων⁵. Ο ανωτέρω κίνδυνος συνίσταται ειδικότερα στην προσβολή διαφόρων εννόμων αγαθών του προσώπου του εγκληματία, και μόνο αυτού⁶.

Η φύση των εννόμων αγαθών, τα οποία προσβάλλει η ποινή (ζωή, ελευθερία, τιμή⁷, περιουσία) και η ένταση της προσβολής τους διέπονται από την αξιολογική λειτουργία του ποινικού δικαίου και καθορίζονται από τους κοσμοθεωρητικούς προσανατολισμούς που επικρατούν εκάστοτε στην ποινική έννομη τάξη και κατά συνέπεια από την αντεγκληματική πολιτική την οποία ακολουθεί η πολιτεία⁸.

2. Η ποινή ως κριτήριο του εγκλήματος

Η ποινή αποτελεί το αποκλειστικό κριτήριο του νόμου για τον χαρακτηρισμό μιας πράξεως ως εγκληματικής⁹. Έτσι, όταν ο νόμος τιμωρεί την τέλεση μιας άδικης πράξεως, προβλέποντας γι' αυτή μια από τις ποινές, τις οποίες καθορίζει (κάθειρξη,

---

δίκαιον τείνει να εκπληρώση την κοινωνικήν αυτού λειτουργίαν».

5. Όταν αναφερόμαστε στις αντιδράσεις του φυσιολογικού ανθρώπου απέναντι στους κινδύνους που προκύπτουν από την επιβολή ποινής, εννοούμε τις περιπτώσεις των ψυχικών καταστάσεων, στις οποίες το ένστικτο της φυσικής και κοινωνικής αυτοσυντήρησης λειτουργεί ομαλά, οπότε ο άνθρωπος συνειδητοποιεί την επιβολή της ποινής σαν κάτι το δυσάρεστο και προσπαθεί να την αποφύγει. Αυτό, όμως, δε συμβαίνει σε ορισμένες ειδικές ψυχικές καταστάσεις, όπου τα βασικά ένστικτα του ανθρώπου (φόβος, πόνος κ.λπ.) δεν ακολούθησαν φυσιολογική εξέλιξη, με αποτέλεσμα την αντίθετη ακριβώς αντίδραση στις παραστάσεις που συνδυάζονται με την ύπαρξη πόνου (σαδισμός ή μαζοχισμός της ποινής): βλ. σχετικά *De Greef*, *Instincts de defence et de sympathie*, 1946.

6. Έτσι γίνεται λόγος για αυστηρή προσωποπαγή φύση των ποινικών κυρώσεων.

7. Ειδικά για το έννομο αγαθό της τιμής, η επιστήμη επισημαίνει ότι αυτό πλήττεται όχι μόνο κατά την επιβολή και την έκτιση της ποινής, αλλά και σε προγενέστερα ή μεταγενέστερα στάδια της όλης διαδικασίας. Όπως τονίζει ο *Κουράκης* (Θεωρία της ποινής, σελ. 32), λόγω του συνταγματικού χαρακτήρα που έχει η διαδικασία αυτή, ήδη ο απλός ύποπτος ενός εγκλήματος εκτίθεται στα μάτια των γνωστών του και της κοινωνίας γενικότερα (κυρίως μέσω των εφημερίδων και του ηλεκτρονικού τύπου) ως «εγκληματίας», προτού καν αποφανθεί αμετάκλητα ή έστω οριστικά η δικαιοσύνη γι' αυτόν, ενώ και εκείνος που έχει εκτίσει κανονικά την ποινή του, για παρόμοιους συνταγματικούς νόμους, προσκρούει πάραυτα στην καχυποψία των άλλων και εξακολουθεί να παραμένει γι' αυτούς «εγκληματίας» με ποινικό μητρώο.

8. Βλ. τον ιστορικό συσχετισμό μεταξύ κοσμοθεωρητικών αντιλήψεων και ποινικής μεταχειρίσεως από *Κουράκη*, *Ποινική Καταστολή*, 7^η έκδ., 2009 και *Μαργαρίτη / Παρασκευόπουλο*, *Ποινολογία*, 2^η έκδ., 2005, σελ. 17 επ.

9. Βλ. όμως και τις ακραίες απόψεις του *Ανδρουλάκη* περί του «πρωτείου της ποινής», τις οποίες εκθέτουμε αμέσως παρακάτω.